

9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
10. Підпригора О.А. Об'єкти цивільних прав у Проекті Цивільного кодексу України / О.А. Підпригора // Українське Право. – 1998. – Част. 1. – С. 60-68.
11. Пиленко А.А. Право изобретателя / А.А. Пиленко. – М. : Статут, 2001. – 688 с.
12. Кони А.Ф. Авторское право / А.Ф. Кони // Новый энциклопедический словарь. – СПб. : Брокгауз-Ефрон, 1911. – Т. 1. – С. 327.
13. Шершеневич Г.Ф. Курс гражданского права / Г.Ф. Шершеневич. – Тула : Автограф, 2001. – 720 с.

REFERENCES

1. Landes, W. and Posner, R. (1989), An Economic Fnalysis of Copyright Law, J. of Legal Studies, no. 18, p. 325.
2. Nosick, R. (1974), Anarchy, State and Utopia, New York : Basic Books, pp. 178-182.
3. Hughes, J. (1998), The Philosophy of Intellectual Property, Georgetown Law J, no. 77, pp. 287-350.
4. Kant, I. (1994), Kritika chistoho razuma [Critique of pure reason], Translated by Losskiy, N., Mysl, Moscow, Russia.
5. Gegel, G. (1990), Filosofiya prava [Philosophy of law], Translated, Mysl, Moscow, Russia.
6. Waldron, J. (1998), The Right to Private Property, Oxford : Clarendon.
7. Netanel, N. (1996), Copiright and a Democratic Civil Society, Yale Law J, no. 106, p. 283.
8. Constitution of Ukraine of June 28, 1996, *Vidomosti Verkhovnoyi Radi Ukrayini*, 1996, no. 30, art. 141.
9. Civil Code of Ukraine of January 16, 2003, *Vidomosti Verkhovnoyi Radi Ukrayini*, 2003, no. 40-44, art. 356.
10. Pidoprihora, O.A. (1998), “Objects of civil rights in the Draft Civil Code of Ukraine”, *Ukrayinske Pravo*, part 1, pp. 60-68.
11. Pilenko, A.A. (2001), *Pravo izobretatelya* [The right of the inventor], Statut, Moscow, Russia.
12. Koni, A.F. (1911), “Copyright”, *Novyy entsiklopedicheskiy slovar* [New encyclopedic dictionary], Saint Petersburg, Vol. 1, pp. 327.
13. Shershenovich, H.F. (2001), *Kurs hrazhdanskoho prava* [Course of Civil Law], Avtohrاف, Tula, Russia.

УДК 342.565.5

ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Кравчук В.М., к.ю.н., доцент

*Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
вул. Винниченка, 30, м. Луцьк, Україна
wolodar@ukr.net*

У статті визначено ключові положення загальносоціальних гарантій діяльності суддів та їх сутнісні характеристики. Автором сформульовано дефініцію «загальносоціальні гарантії діяльності суддів» та розкрито її зміст, здійснено класифікацію таких гарантій. Загальносоціальні гарантії діяльності суддів є одним із важливих елементів конституційно-правового статусу судді.

Ключові слова: гарантії діяльності суддів, конституційні гарантії, конституційно-правовий статус, загальносоціальні гарантії, суддя.

ОБЩЕСОЦИАЛЬНЫЕ ГАРАНТИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУДЕЙ В УКРАИНЕ: ПОНЯТИЕ И ВИДЫ

Кравчук В.Н.

*Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки,
ул. Винниченко, 30, г. Луцк, Украина
wolodar@ukr.net*

В статье определяются основные положения общесоциальных гарантий деятельности судей и их существенные характеристики. Автором сформулирована дефиниция «общесоциальные гарантии деятельности судей» и раскрыто ее содержание, проведена классификация таких гарантий. Общесоциальные гарантии деятельности судей являются одним из основных элементов конституционно-правового статуса судьи.

Ключевые слова: гарантии деятельности судьи, конституционные гарантии, конституционно-правовой статус, общесоциальные гарантии, судья.

GENERAL SOCIAL GUARANTEES OF ACTIVITY OF JUDGES IN UKRAINE: CONCEPT AND KINDS

Kravchuk V.N.

*Lesya Ukrainka Eastern European national university, str. Vynnychenko, 30, Lutsk, Ukraine
wolodar@ukr.net*

General social guarantees of judges are determined as a system of interrelated economic, social, political and ideological factors that form a coherent mechanism to ensure the implementation of the rights and obligations of judges and performance of their professional duties.

Among the general social guarantees of judges' activity it is possible to distinguish: economic, social, political, and ideological.

Economic guarantees of judges' activities can be defined as a system of economic factors (level of economic development, material and financial resources, etc.), which enable a judge to enjoy legal rights and legitimate interests, and properly and responsibly exercise its direct authority.

The social protection of judges can be defined as a system of social factors (social orientation of public governance, implementation of state social programs, compliance with social standards), aimed at enabling judges to exercise their legal rights and legitimate interests and exercise its functions and powers.

As the carrier of the judiciary, judges (especially the Constitutional Court of Ukraine) apply common political guarantees: the administration of justice in a democratic basis, the level of transparency and pluralism in society and state, etc.

Ideological guarantees of judges may be viewed as a general culture of society and its members, education, social maturity of judges, public and individual consciousness, system of spiritual values and orientations.

General social guarantees of judges' activities have considerable and sometimes decisive influence on enjoyment of judges' rights and freedoms and on performance of their professional duties as they reveal the willingness of society and the state to establish and provide appropriate conditions for the enjoyment of judges' rights and freedoms and the performance of their professional duties. Any, even the most perfect legal mechanism for enjoyment of the judges' rights and freedoms and performance of their professional duties is powerless in terms of low level of economic, social and political development of society and the state, lack of legal culture.

The meaning and purpose of general social guarantees of judges is to create the conditions necessary for judges to exercise their powers. It is necessary to form a system of guarantees based on such considerations.

Key words: guarantees of judges' activity, constitutional guarantees, constitutional legal status, general social guarantees, judge.

Ефективність виконання судьями своїх повноважень забезпечується наявністю системи гарантій суддівської діяльності. Удосконалення діяльності органів судової влади в цілому потребує підвищення ефективності суддівської діяльності, яка у свою чергу значною мірою залежатиме від забезпечення суддів необхідними гарантіями.

Слід зазначити, що в юридичній літературі вже розглядалося питання щодо визначення гарантій незалежності суддів, проте воно залишається досить дискусійним. Зокрема, згідно з узагальненою класифікацією на основі критерію територіальної спрямованості гарантії діяльності суддів поділяються на міжнародно-правові та внутрішньодержавні, які у свою чергу поділяються на загальносоціальні та спеціально-юридичні (нормативно-правові та організаційно-правові). Із цієї позиції уточнення й конкретизації потребують саме загальносоціальні гарантії діяльності суддів. Вони, як і спеціально-юридичні гарантії, виступають важливою умовою реалізації судьями своїх функцій і повноважень.

Дослідженню загальносоціальних гарантій діяльності суб'єктів правових відносин присвячено чимало праць представників правової доктрини, що становлять значну частину загального обсягу теоретичних напрацювань в аналізованій сфері. У цьому блоці наукових питань особлива увага приділяється загальносоціальним гарантіям прав і свобод людини й громадянина (такими вченими, як В. Андрейцев, М. Баймуратов, Т. Заворотченко, В. Кампо, В. Копейчиков, О. Костюченко, В. Котюк, В. Кравченко, М. Малишко, П. Мартиненко, М. Орзіх, А. Олійник, В. Погорілко, П. Рабінович, Ю. Римаренко, В. Селіванов, О. Скакун, О. Скрипнюк, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та інші). У поле наукового пошуку вчених-юристів потрапляли загальносоціальні гарантії діяльності багатьох інших суб'єктів правових відносин: народних депутатів України (їх розглядали Н. Григоров, А. Кожевніков, Ю. Коломієць, О. Радченко та інші науковці), Президента України (їх досліджували О. Ярмиш та інші вчені), органів місцевого самоврядування (були предметом вивчення таких науковців, як Г. Абасов, О. Батанов, П. Біленчук, О. Бориславська, В. Кравченко, О. Кутафін, В. Погорілко, О. Фрицький, І. Щебетун та ін.) тощо. Однак лише в деяких працях приділялась увага проблематиці, пов'язаній із загальносоціальними гарантіями діяльності суддів (розвідки таких дослідників, як В. Долежан, В. Єгорова, І. Марочкін, Л. Москвич, О. Намясенко, В. Федоренко та інші).

У правовій доктрині відсутні загальноновизнане поняття загальносоціальних гарантій діяльності суддів та уніфіковані засади класифікації таких гарантій.

Наведене зумовлює мету статті – крізь призму узагальненого аналізу наукової юридичної літератури запропонувати авторський варіант дефініції та загальну концепцію загальносоціальних гарантій діяльності суддів в Україні як складової загальної системи гарантій конституційно-правового статусу суддів [1, с. 61].

Гарантії, які забезпечують конституційно-правовий статус суддів та організаційно-правовий механізм їх діяльності, постають із відповідних норм Конституції України й Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2].

Гарантування суддівської діяльності необхідно сприймати як обов'язок держави в особі органів державної влади й посадових осіб не лише не перешкоджати законній діяльності суддів, а й правовими, економічними та іншими засобами захищати сферу їх діяльності.

Конституція України містить низку положень, які в загальній формі закріплюють правові, політичні, економічні, соціальні та інші гарантії діяльності суддів. Зокрема, ст.126 Конституції України закріплює, що незалежність і недоторканність суддів гарантується Конституцією й законами України. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється [3].

Як справедливо відзначається в спеціальній юридичній літературі, щоб суддя міг неупереджено вирішувати справи, він повинен мати відповідні гарантії своєї діяльності [4, с. 452; 5, с. 350].

У працях українських учених містяться окремі міркування щодо гарантій діяльності суддів, зроблено спроби їх систематизації. Зокрема, В. Федоренко під гарантіями діяльності суддів розуміє систему загальних і спеціально-правових способів та засобів забезпечення здійснення суддею встановлених Конституцією й законами України завдань, функцій і повноважень [6, с. 501]. В. Єгорова під гарантіями діяльності суддів судів загальної юрисдикції розглядає сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію їх прав та обов'язків, усунення можливих перешкод їх неналежного здійснення [7, с. 12]. Однак проблема гарантій діяльності суддів потребує ґрунтовного системного вивчення, оскільки від них залежить ефективність здійснення судьями своїх функцій і повноважень та функціонування судової влади в цілому.

Для безпосереднього аналізу загальносоціальних гарантій діяльності суддів вважаємо за доцільне провести аналогію з відповідними гарантіями прав і свобод людини й громадянина, оскільки статус людини та громадянина є первісним, а статус судді – похідним.

Безумовно, права й свободи людини та громадянина, а також їх гарантії були, є й залишатимуться пріоритетним напрямом наукових досліджень. Недаремно ч.2 ст.3 Конституції України проголошує, що права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Однак варто визнати також, що громадяни України можуть перебувати в різних спеціальних правових статусах (виборці, народні депутати, державні службовці, судді тощо). Перебуваючи в таких правових статусах, вони виконують конкретні функції держави, здійснюючи свою діяльність через виконання відповідних повноважень

(реалізацію прав і виконання обов'язків), чітко передбачених чинним законодавством України. Тому гарантії прав і свобод людини й громадянина є загальною категорією щодо гарантій діяльності суддів та в цьому контексті можуть розглядатись як взаємопов'язані поняття. У спеціальній юридичній літературі гарантії прав і свобод людини й громадянина за сферою дії поділяють на міжнародно-правові (планетарні) гарантії, гарантії в межах регіональних міжнародних співтовариств та внутрішньодержавні гарантії [8, с. 139]. Останні у свою чергу прийнято поділяти на загальносоціальні (економічні, соціальні, політичні, ідеологічні (духовні)) та спеціально-юридичні гарантії [9, с. 73-74]. Спеціально-юридичні гарантії в конституційному праві більшість учених-конституціоналістів поділяють на нормативно-правові та організаційно-правові [6, с. 274]. Вважаємо наведену класифікацію гарантій прав і свобод людини й громадянина абсолютною прийнятною для класифікації гарантій діяльності суддів в Україні, оскільки діяльність суддів (наділених статусом людини й громадянина) фактично є їх активністю, сукупністю дій, спрямованих на реалізацію своїх повноважень, прав та обов'язків.

У спеціальній юридичній літературі, присвяченій правовому статусу особи, зазначається, що загальносоціальні гарантії (економічні, соціальні, політичні й духовні) у підсумку відіграють вирішальну роль у забезпеченні прав, свобод, законних інтересів та обов'язків особи, будучи необхідною умовою дієвості правового статусу в цілому [10, с. 309].

У теорії права домінуючим є підхід, згідно з яким загальносоціальні гарантії прав, свобод та обов'язків представлені такими видами:

- економічними: єдність економічного простору, вільне переміщення товарів, послуг, фінансів, свобода економічної діяльності; соціальне партнерство між людиною й державою, робітником і роботодавцем, захист конкуренції в підприємницькій діяльності; високий рівень продуктивності праці;
- соціальними: соціальна захищеність людини; реалізація її права на певний рівень добробуту, гарантований рівень заробітної плати, отримання пенсії після досягнення пенсійного віку, допомоги в разі тимчасової непрацездатності чи інвалідності; організація заходів щодо трудової зайнятості населення тощо;
- політичними: наявність розвиненої системи народовладдя, реальної можливості особи брати участь в управлінні державою безпосередньо або через представницькі органи; політичний плюралізм і багатопартійність; наявність незалежної конструктивної опозиції; поділ публічної влади; широке використання інститутів демократії (виборів, референдуму тощо); участь у розробленні та обговоренні законопроектів;
- ідеологічними (духовними): ідеологічна багатоманітність; розуміння верховенства права як заперечення будь-якого прояву свавілля щодо людини з боку влади чи іншої людини; визнання людини найвищою цінністю, повага до її гідності; відсутність релігійної, расової ворожнечі; демократична суспільна думка; необхідний освітній рівень (загальнодоступність і безплатність середньої освіти); вільний доступ до інформації тощо [9, с. 73-74].

Подібні підходи до цього питання простежуються в конституційно-правовій доктрині. Зокрема, академік О. Скрипнюк констатує, що загальні гарантії визначаються рівнем розвитку основних сфер суспільного й державного життя: політичної, економічної, соціальної, культурної (духовної) та інших. До політичних гарантій конституційних прав і свобод належать насамперед такі основні політичні інститути, як інститут народного суверенітету, форм безпосередньої демократії, політичного й ідеологічного плюралізму, багатопартійності тощо. Економічні гарантії конституційних прав і свобод представлено інститутами власності, економічного плюралізму, свободи й захищеності підприємницької та господарської діяльності тощо. Соціальні гарантії конституційних прав і свобод передбачають наявність розвиненого громадянського суспільства, соціальної держави, громадського контролю тощо. Культурні (духовні) гарантії конституційних прав і свобод виражаються в наявності розвиненої національної культури та культури національних меншин, повазі до прав і свобод як до традиційних духовних цінностей тощо [11, с. 334-335]. Аналогічної точки зору дотримується професор В. Федоренко [6, с. 273-274]. Заслуговує на увагу дефініція, запропонована Ф. Веніславським, який під загальними гарантіями розуміє сукупність усіх об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на здійснення прав і свобод людини, на усунення причин і перешкод їх неповного або неналежного здійснення, на їх захист від порушень [12, с. 250].

З огляду на наявні підходи до розуміння загальносоціальних гарантій прав і свобод людини й громадянина загальносоціальні гарантії діяльності суддів варто розглядати як сукупність усіх об'єктивних і суб'єктивних факторів, що існують у суспільстві та впливають на здійснення суддями їхніх функцій і повноважень.

Отже, загальносоціальні гарантії діяльності суддів – це система взаємопов'язаних економічних, соціальних, політичних та ідеологічних факторів, які утворюють цілісний механізм, що забезпечує реалізацію прав та обов'язків суддів, а також виконання ними своїх професійних обов'язків.

Серед загальносоціальних гарантій діяльності суддів можна виокремити економічні, соціальні, політичні та ідеологічні.

Ми не випадково на перше місце ставимо економічні гарантії діяльності суддів, оскільки переконані, що належне фінансове забезпечення діяльності суддів є однією з найважливіших (на думку багатьох дослідників, навіть найважливішою) гарантій їх незалежності. Більше того, у ст. 130 Конституції України міститься досить чітке положення, що держава забезпечує фінансування й належні умови для функціонування судів і діяльності суддів [3].

Повністю поділяємо позицію професора В. Долежана, який абсолютно справедливо стверджує, що інтерес до суддівської професії, прагнення найкращим чином здійснювати покладені на суддю обов'язки, забезпечувати себе та свою сім'ю за рахунок трудових доходів значною мірою залежить від того, як держава матеріально стимулює діяльність судді. На думку вченого, високий статус судді в суспільстві має адекватно відображатися в розмірах грошового й соціального забезпечення [13, с. 228].

Однією з основних економічних гарантій діяльності суддів в Україні є суддівська винагорода, передбачена ст. 129 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка складається з посадового окладу й таких доплат: 1) за вислугу років; 2) за перебування на адміністративній посаді в суді; 3) за науковий ступінь; 4) за роботу, що передбачає доступ до державної таємниці [2].

Слід зауважити, що термін «суддівська винагорода» було запроваджено після прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (до цього використовувався термін «заробітна плата суддів»). Цим певною мірою підкреслюється особливий статус суддів, коли порівняно високий рівень оплати може розглядатися як винагорода суддям.

Суддівська винагорода складається з посадового окладу, який для судді місцевого суду встановлюється в розмірі 10 мінімальних заробітних плат, визначених законом. Посадові оклади інших суддів встановлюються пропорційно до посадового окладу судді місцевого суду з такими коефіцієнтами: 1,1 для судді апеляційного суду, 1,2 для судді вищого спеціалізованого суду, 1,3 для судді Верховного Суду України, судді Конституційного Суду України.

Крім цього, суддям виплачується щомісячна доплата за вислугу років у такому розмірі: 15% посадового окладу за наявності стажу роботи до 5 років, 20% – за наявності стажу роботи більше 5 років, 30% – за наявності стажу роботи більше 10 років, 40% – за наявності стажу роботи більше 15 років, 50% – за наявності стажу роботи більше 20 років, 60% – за наявності стажу роботи більше 25 років, 70% – за наявності стажу роботи більше 30 років, 80% – за наявності стажу роботи більше 35 років.

Суддям Конституційного Суду України, яких уперше призначено на посаду судді, виплачується щомісячна доплата за вислугу років у розмірі 5,5% за кожен рік роботи.

Суддям, які обіймають посади заступника голови суду, секретаря судової палати, заступника секретаря судової палати, секретаря пленуму вищого спеціалізованого суду, секретаря Пленуму Верховного Суду України, виплачується щомісячна доплата в розмірі 5% посадового окладу судді відповідного суду, а голові суду – 10% посадового окладу судді відповідного суду.

Крім того, суддям виплачується щомісячна доплата за науковий ступінь кандидата або доктора наук із відповідної спеціальності в розмірі відповідно 15% та 20% посадового окладу судді відповідного суду. На думку професора В. Долежана, у сучасних умовах ця новела є цілком обґрунтованою, оскільки вона, по-перше, носить об'єктивний характер, а по-друге, відображає зрослий професійний рівень судді, який займається науковими дослідженнями, що, як правило, пов'язується з вивченням та аналізом судової практики [13, с. 230].

Суддям виплачується щомісячна доплата за роботу, яка передбачає доступ до державної таємниці, у розмірі залежно від ступеня секретності інформації: за доступ до відомостей та їх носіїв, що мають ступінь секретності «цілком таємно», – 10% посадового окладу судді відповідного суду; за доступ до відомостей та їх носіїв, що мають ступінь секретності «таємно», – 5% посадового окладу судді відповідного суду.

Судді з моменту закінчення його повноважень до моменту прийняття рішення про його звільнення (відставку) здійснюється виплата суддівської винагороди в розмірі однієї мінімальної заробітної плати в розрахунку за повний календарний місяць.

У п.6 Європейської хартії про статус суддів зазначено: «Рівень оплати повинен встановлюватися так, щоб захистити суддю від тиску, спрямованого на те, щоб вплинути на зміст його рішень і взагалі на його поведінку в суді, порушуючи таким чином його незалежність і неупередженість». Рекомендація № К(94)12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про незалежність, ефективність і роль суддів від 13 жовтня 1994 р. акцентує увагу на тому, що рівень винагороди суддів повинен бути пропорційним їх професійному авторитету та рівню відповідальності в суспільстві.

Крім того, чинне законодавство встановлює засади забезпечення потреб судді, пов'язаних із його діяльністю на цій посаді. До переліку потреб судді, які закон відносить до таких, що пов'язані із суддівською діяльністю, належать мантія й нагрудний знак судді, окремий кабінет, робоче місце та необхідні для роботи засоби (комп'ютерна техніка, канцелярські вироби в достатньому для роботи обсязі тощо).

Таким чином, на підставі викладеного економічні гарантії діяльності суддів можна визначити як систему економічних факторів (рівень економічного розвитку держави, матеріальні й фінансові ресурси тощо), за допомогою яких суддя може реалізовувати свої законні права та охоронювані законом інтереси, а також належно й відповідально здійснювати свої безпосередні повноваження.

Іншим видом загальносоціальних гарантій діяльності суддів, які залежать від економічних, є безпосередньо соціальні гарантії, пов'язані із соціальним захистом і соціальним забезпеченням суддів.

Однією з таких соціальних гарантій законодавство передбачає надання суддям щорічної оплачуваної відпустки тривалістю 30 робочих днів із виплатою, крім суддівської винагороди, допомоги на оздоровлення в розмірі посадового окладу. Суддям, які мають стаж роботи більше 10 років, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю 15 календарних днів.

Також до соціальних гарантій діяльності суддів варто віднести забезпечення житлових умов судді, що передбачається ст.132 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у якій задекларовано, що після призначення на посаду суддя Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищого спеціалізованого суду, апеляційного, місцевого суду, який потребує поліпшення житлових умов, забезпечується службовим житлом за місцем знаходження суду.

Ще однією соціальною гарантією діяльності суддів чинне законодавство називає соціальне страхування суддів. Зокрема, згідно зі ст.135 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» життя й здоров'я суддів підлягають обов'язковому державному страхуванню за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».

З огляду на вищенаведені законодавчі положення соціальні гарантії діяльності суддів можна визначити як систему соціальних факторів (соціальної спрямованості публічно-владної діяльності, реалізації державних соціальних програм, дотримання соціальних стандартів), які спрямовуються на забезпечення суддям можливості реалізувати свої законні права та охоронювані законом інтереси, а також здійснювати свої функції й повноваження.

У спеціальній юридичній літературі до загальносоціальних гарантій прав і свобод людини й громадянина належать також політичні гарантії. Щодо суддів варто зауважити, що згідно зі ст.127 Конституції України вони не можуть належати до політичних партій та брати участь у будь-якій політичній діяльності. Однак судді водночас є представниками судової гілки державної влади, яка у свою чергу має політичний характер. Як на носіїв судової влади на суддів (особливо Конституційного

Суду України) поширюються також загальні політичні гарантії: здійснення правосуддя на демократичних засадах, рівень плюралізму та гласності в суспільстві й державі тощо.

До загальносоціальних гарантій діяльності суддів слід віднести також ідеологічні гарантії, які відображають характер взаємовідносин держави й судових органів.

Зокрема, В. Гинюк під ідеологічними гарантіями незалежності суддів розуміє правильність визначення завдань судової діяльності, які, з одного боку, незалежно від будь-яких пріоритетів (держави, соціальних груп, партій, рухів тощо) орієнтують суддів на безстороннє (неупереджене) здійснення правосуддя, а з іншого – забороняють законодавцю покладати на суддів виконання функцій, що не відповідають цим завданням [14, с. 132].

З огляду на те, що Конституцією України та чинним законодавством професійним суддям забороняється виконувати не властиві суду функції, вони не можуть бути членами різних комітетів, комісій із боротьби зі злочинністю та залучатися до іншої роботи, якщо це може вплинути на їх незалежність і неупередженість під час здійснення правосуддя.

Таким чином, ідеологічні гарантії діяльності суддів можуть бути представлені як загальна культура суспільства та його членів, освіченість, суспільна зрілість суддів, рівень суспільної й індивідуальної правосвідомості, система духовних цінностей та орієнтацій.

Загальносоціальні гарантії діяльності суддів мають суттєвий, іноді навіть визначальний, вплив на реалізацію суддями їхніх прав і свобод та на виконання суддями своїх професійних обов'язків, оскільки вони розкривають готовність суспільства й держави створити та забезпечити належні умови для реалізації суддями їхніх прав і свобод та для виконання ними своїх професійних обов'язків. Будь-який, навіть найдосконаліший, юридичний механізм реалізації суддями їхніх прав і свобод та виконання ними професійних обов'язків є безсилим за умови низького рівня економічного, соціального й політичного розвитку суспільства та держави, за відсутності традицій правової культури й правової держави.

Отже, загальносоціальні гарантії діяльності суддів – це система взаємопов'язаних економічних, соціальних, політичних та ідеологічних факторів, які утворюють цілісний механізм, що забезпечує реалізацію прав та обов'язків суддів, а також виконання суддями своїх професійних обов'язків. За змістом загальносоціальні гарантії поділяються на такі види: економічні – система економічних факторів (рівень економічного розвитку держави, матеріальні й фінансові ресурси тощо); соціальні – система соціальних факторів (соціальна спрямованість публічно-владної діяльності, реалізація державних соціальних програм, дотримання соціальних стандартів); політичні (здійснення правосуддя на демократичних засадах, рівень плюралізму й гласності в суспільстві та державі); ідеологічні (загальна культура суспільства та його членів, освіченість, суспільна зрілість суддів, рівень суспільної й індивідуальної правосвідомості, система духовних цінностей та орієнтацій).

Сенс і призначення загальносоціальних гарантій діяльності суддів полягає в тому, щоб створити для суддів необхідні умови для здійснення ними своїх повноважень саме з огляду на такі міркування. Тому слід формувати систему таких гарантій у тісному взаємозв'язку зі спеціально-юридичними гарантіями, зокрема нормативно-правовими й організаційно-правовими гарантіями конституційно-правового статусу суддів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравчук В.М. Поняття та сутність гарантій діяльності суддів в Україні як засобу забезпечення їх конституційно-правового статусу / В.М. Кравчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 7. – С. 59-65.
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р., з наступними змінами та доповненнями // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1900.
3. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року з наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Конституційне право України : підручник [для студентів вищих навчальних закладів] / за ред. Ю.М. Тодики та В.С. Журавського. – К. : Право, 2008. – 416 с.

5. Конституційне право України : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. – Х. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 544 с.
6. Погорілко В.Ф. Конституційне право України : підручник / В.Ф.Погорілко, В.Л. Федоренко. – 4-те вид., перероб. і доопр. – К. : Видавництво Ліра-К, 2012. – 576 с.
7. Єгорова В.С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право ; муніципальне право» / Єгорова Валентина Сергіївна ; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2008. – 17 с.
8. Крестовська Н.М. Теорія держави і права. Елементарний курс / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвєєва. – Вид. 2-ге. – Х. : ТОВ «Одісей», 2008. – 432 с.
9. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник / О.Ф. Скакун. – К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.
10. Витрук Н.В. Общая теория правового положения личности / Н.В. Витрук. – М. : Норма, 2008. – 448 с.
11. Скрипнюк О.В. Конституційне право України : підручник [для студентів вищих навчальних закладів] / О.В. Скрипнюк. – К. : Ін Юре, 2010. – 672 с.
12. Веніславський Ф.В. Конституційне право України в схемах і таблицях : навч. посіб. [для студ. юрид. вузів та ф-тів] / Ф.В. Веніславський. – Х. : Право, 2014. – 376 с.
13. Судоустрій України : підручник / С.В. Ківалов, Ю.Є. Полянський, М.В. Косюта, В.В. Долежан ; за ред. С.В. Ківалова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.
14. Гринюк В.О. Гарантії забезпечення незалежності суду у кримінальному процесі / В.О. Гринюк // Право і суспільство. – 2012. – № 5. – С. 131-135.

REFERENCES

1. Kravchuk, V.M. (2014), "Concept and essence of judicial guarantees in Ukraine as a means of ensuring their constitutional and legal status", *Byuleten Ministerstva yustitsiyi Ukrayiny*, no. 7, pp. 59-65.
2. "On the Judicial System and Status of Judges": Law of Ukraine of 07.07.2010, with changes and supplements, *Ofitsiynyi visnik Ukrayiny*, 2010, no. 55/1, art. 1900.
3. "Constitution of Ukraine adopted at V session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996 with changes and supplements", *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 1996, no. 30, art. 141.
4. Todyka, Yu.M. and Zhuravskiy, V.S. (editors) (2008), *Konstitutsiyne pravo Ukrayiny : pidruchnik* [Constitutional law of Ukraine : textbook], Pravo, Kyiv, Ukraine.
5. Kolisnik, V.P. and Barabash, Yu.H. (editors) (2002), *Konstitutsiyne pravo Ukrayiny : pidruchnik* [Constitutional law of Ukraine : textbook], Vidavnychi Dim «In Yure», Kharkiv, Ukraine.
6. Pohorilko, V.F. and Fedorenko, V.L. (2012), *Konstitutsiyne pravo Ukrayiny : pidruchnik* [Constitutional law of Ukraine : textbook], Vidavnytstvo Lira-K, Kyiv, Ukraine.
7. Ehorova, V.S. (2008), "Constitutional and legal status of judges of courts of general jurisdiction" Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.02, Institute of the state and right for the name of V.M. Koretskyi of the NAS Ukraine, Kyiv, Ukraine.
8. Krestovska, N.M. and Matveeva, L.G. (2008), *Teoriya derzhavy i prava. Elementarnyi kurs* [Theory of state and law. Elementary course], LTD «Odisey», Kharkiv, Ukraine.
9. Skakun, O.F. (2010), *Teoriya prava i derzhavy : pidruchnik* [Theory of state and law : textbook], Alerta ; KNT ; TsUL, Kyiv, Ukraine.
10. Vitruk, N.V. (2008), *Obshchaya teoriya pravovoho polozheniya lichnosti* [General theory of the legal status of the individual], Norma, Moscow, Russia.
11. Skripnyuk, O.V. (2010), *Konstitutsiyne pravo Ukrayiny : pidruchnik* [Constitutional law of Ukraine : textbook], In Yure, Kyiv, Ukraine.

12. Venislavskiy, F.V. (2014), *Konstitutsiyne pravo Ukrayiny v skhemakh i tablitsyakh : navch. posib.* [Constitutional law of Ukraine in charts and tables : teaching aid], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
13. Kivalov, S.V., Polyanskiy, Yu.E., Kosyuta, M.V. and Dolezhan, V.V. (2011), *Sudoustriy Ukrayiny : pidruchnik* [Judicial system of Ukraine : textbook], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
14. Hriniuk, V.O. (2012), “Guarantees of judicial independence in criminal proceeding”, *Pravo i suspilstvo*, no. 5, pp. 131-135.

УДК 342.25 (477)

ВИБОРЧЕ ПРАВО ЯК ІНСТИТУТ МІСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКИХ МІСТАХ АВСТРІЙСЬКОЇ (АВСТРО-УГОРСЬКОЇ) ТА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЙ

Хомко Л.В., к.ю.н., ст. викладач

*Львівський державний університет внутрішніх справ,
вул. Городоцька, 26, м. Львів, Україна
khomko2011@ukr.net*

У пропонованій статті досліджуються історико-правові аспекти виборчого права в українських містах (друга половина XIX – початок XX ст.). Проаналізовано законодавство Австро-Угорської та Російської імперій, що регулювало вибори органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: виборче право, міське право, виборче законодавство, гласні, міське самоврядування, активне виборче право.

ИЗБИРАТЕЛЬНОЕ ПРАВО КАК ИНСТИТУТ ГОРОДСКОГО ПРАВА В УКРАИНСКИХ ГОРОДАХ АВСТРИЙСКОЙ (АВСТРО-ВЕНГЕРСКОЙ) И РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИЙ

Хомко Л.В.

*Львовский государственный университет внутренних дел, ул. Городецкая, 26, г. Львов, Украина
khomko2011@ukr.net*

В предлагаемой статье исследуются историко-правовые аспекты избирательного права в украинских городах (вторая половина XIX – начало XX в.). Проанализировано законодательство Австро-Венгерской и Российской империй, которое регулировало выборы органов местного самоуправления.

Ключевые слова: избирательное право, городское право, избирательное законодательство, гласные, городское самоуправление, активное избирательное право.

ELECTORAL FRANCHISE AS AN INSTITUTION OF MUNICIPAL LAW IN UKRAINIAN CITIES OF AUSTRIAN (AUSTRO-HUNGARIAN) AND RUSSIAN EMPIRES

Khomko L.V.

*Lviv state university of internal affairs, str. Horodotska, 26, Lviv, Ukraine
khomko2011@ukr.net*

The article deals with the historical and legal aspects of the electoral franchise in Ukrainian cities (the second half of the 19th – the beginning of the 20th cent.). The legislation of the Austro-Hungarian and Russian Empires regulating the election of self-government bodies is analyzed.

Chronologically municipal law of the Austrian (later Austro-Hungarian) and Russian Empires was formed in the same historical period – in the second half of the 19th century. Their economic and political conditions were comparative; they were the necessity of modernization of all spheres of life, substantial international contradictions within.

The article deals with the historical and legal analysis of the suffrage in Ukrainian cities, distinguishing common and distinctive features of the electoral legislation of the Austrian and Russian Empires.

One of the most important principles of the medieval municipal law was the electivity of self-government bodies. This principle found its place and was developed by municipal law of the Modern period. A comparative analysis of the municipal law of the Austrian (Austro-Hungarian) and Russian Empires gives grounds to confirm the formation of the suffrage as a separate institution of the municipal law.